

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Tyrocinium Artis Oratoriæ Sacræ Et Profanæ

Moine, Joseph

Solodori, 1714

2. De Exordio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68834](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68834)

no LIBER II.
ultimo præmittam singulis paradigmatis
orationum.

CAPUT II.

De Exordio.

Quid sit Ex-
ordium.

I. **Q**uid est Exordium? Resp. Cic. L. I.
de Invent. n. 26. *Est oratio animum
auditoris idoneè comparans ad reliquam dictionem.*
Sive: Est orationis ingressus, quo auditoris
animus disponitur, ut cognoscat, de qua re
simus dicturi, & benevolè velit attendere re-
liquis. Hæc prima pars magni est momen-
ti; ab ea enim ferè pendet successus cæte-
rarum. Motum animorum non speret, qui
eos ab initio sibi non devinxerit.

Quotuplex.

II. Quotuplex est Exordium? Resp. Du-
plex. 1. *Legitimum*, quod tria, mox dicen-
da, præstat. 2. *Ex abrupto factum*, quo scilicet
orator sine prævia dispositione auditoris sta-
tim rem ipsam videtur aggredi per vehe-
mentiorem aliquem Affectum, ex postula-
tionem, significationem doloris, comiserationis,
lætitiæ, &c. per deprecationem, ex-
clamationem, &c; ut facit Cic. I. Catilin.
Quousq; tandem abutere, Catilina, patientiâ nostrâ?

III. Qualem debet orator facere audito-
rem in Exordio legitimo? Resp. Reddere
debet benevolum, attentum, & docilem.

Quomodo
reddat bene-
volum,

IV. Quomodo fit *benevolum*? Resp. Non, ut
aliqui putant, ac facere solent, benevolum
audi-

auditum petendo, sed arte sibi benevolentiam conciliando. Quod fit, cum vel appositè ad rem præsentem modestèque laudatur persona auditoris; ut si moturus ad aliquam virtutem in eo comendat virtutis studium. Vel à persona propria oratoris, dum nunc suum studium quærendi auditoris bonum ac commodum, merita, benevolentiam, amorem comemorat; nunc reverentiam & observantiam erga eundem officiosè præferebat; nunc breviter promittit; aliàs se deprimat, moderatè tamen, & prudenter, ne per hoc ipsum suæ existimationi præjudicet. Vel in Genere Judiciali à persona clientis, ipsius inopiam, toleratas injurias, virtutem, dignitatem depressam, calamitatem monstrando; aut contra Rei accusandi mores scelestos, indignitatem, odium publicum, &c. Vel denique à persona adversarii, cui odium & invidiam, manifestatis ipsius vitiis, vilitate, malis artibus, &c. comparamus, sicut Cicer. in Vatinius.

v. Quomodo redditur *attentus*? Resp. Excitatio in ipso opinionem, ejusmodi esse orationis argumentum, quod dignum sit attentione. Itaque ostendat, rem tractandam esse magni momenti, ut Cic. pro Lege Man. Vel apud vulgus, utilitate ferè trahi solitum, esse utilem; apud ingenuos, illam esse decentem, gloriosam, magnorum exemplis tritam; apud timidos, ejus neglectum esse

esse

esse periculosum ; apud segnes & ignavos, esse facilem , & sic de aliis : semper enim præter dignitatem rei afferendum aliquid conforme auditoris propensione. Judico tamen , nullo medio facilius excitandam attentionem , quàm si Propositio simul perspicua sit , simul nova & admirabilis in argumento aliàs attentione digno. Nihil tamen prohibet aliquando attentionem petere tum in Exordio , tum in cursu orationis, quando scilicet res majoris momenti occurrit. Sic Cic. Phil. 7. post factam partitionem addit: *Peto à vobis P. C. ut eâdem benignitate, qua soletis, verba mea audiatis.*

Docilem,

VI. Quomodo efficitur *docilis* ? Resp. Dilucidè proponendo , de qua re simus locuturi in oratione , h. e. claram Propositionem faciendo. Fit hoc, vel simpliciter, illam non distribuendo in partes, vel illam partibus certis distinguendo. Utroque modo utitur Cicero. Divisione tum alibi , tum pro Cluentio : *Animadvertitis, Judices, omnem accusatoris orationem in duas divisam esse partes.* Et post pauca : *Itaq, mihi certum est hanc eandem distributionem invidia & criminum sic in defensione servare, ut, &c.* Sed de Divisione ex instituto c. 5. hujus libri tractabitur.

Quando hæc tria curanda.

VII. Debentne in singulis Exordiis hæc tria curari? Resp. Nequaquam : si enim auditor aliunde jam favet dicenti , aut avidus esse noscitur , aut scit , de qua re sit acturus

ora-

orator, uti fit in orationibus de eadem re continuatis, non utique necesse est, ut id sibi velit procurare, quod jam habet. Utrum autem hæc jam obtinuerit, prudenter judicet. Cæterum quamvis sibi per præcedentes conciones benevolentiam auditorum jam devinxerit, aut attentos esse consuevisse sciat, non sequitur, Exordium non esse necessarium. Debet attentio & benevolentia renovari & augeri; fierique potest, ut ipsum argumentum habendæ orationis hanc curam specialiter pro se desideret. Deinde uti rarissimè orationes plures ejusdem omnino argumenti instituuntur, ita rarissimè continget, ut non sit necessarius ingressus ad Propositionem saltem orationis insinuandam.

VIII. Quæ sunt virtutes Exordii? Resp. Exordii virtutes,
 Primarias Cic. L. 2. de Oratore n. 315. his verbis complectitur: *Principia dicendi semper cum accurata, & acuta, & instructa sententiis, apta verbis, tum verò causarum propria esse debent.* Addeoque 1. sint accuratè facta. Nam ut ibidem subjungit: *Prima est enim quasi cognitio & commendatio orationis in principio, quæ continuò eum, qui audit, permulcere atq; allicere debet.* 2. Sint acuta in dictione & sensu, non tamen nimia in confectandis acuminibus ingenii, argutiis, & conceptibus, ut vocant; nec juvenilitè audacia. Cic. Orat. n. 313. *Vitanda est ingenii ostentationisq; suspicio.* Item de Invent. n. 23. *Suspicio apparitionis atq; artificiosa diligentia orationè*
 H fidem

fidem, oratori auctoritatem adimit. Non raro auditor, ubi advertit, verba nimis exquisito artificio componi, animum obfirmat ad non credendum. 3. Instructa sententiis. Est autem sententia enuntiatio, seu affirmatio vel negatio, universalis de universali, & à potiori de bono eligendo vel malo vitando. Ut: *Qui non vetat peccare, cum possit, jubet.* Seneca. *Nemo laeditur nisi à seipso.* S. Chrysoft. *Majorum gloria posteris quasi lumen est; neq, bona eorum, neq, mala in occulto patitur.* Sallustius. Per sententias hinc potissimum intelliguntur Periodi, Figuræ, præsertim sententiarum, aliæque orationis ornamenta. Cic. de Invent. *Exordium gravitatis & sententiarum multum habere debet, quod oratorem auditori maximè commendat.* 4. Argumento huic soli propria; quod obtinebitur, si ducantur ex visceribus causæ, sive ex ipsa materia, quæ tractatur. Non quòd argumenta ipsa sint in Exordio jam aperte ponenda, sed quòd ad eadem per ipsam Exordii structuram sit via sternenda, & aliqua illorum semina jam tum ita jacenda, ut Propositio ex dictis velut necessitate quadam descendat. Hinc monet Tullius l. c. non esse prius cogitandum de Exordio, nisi post excogitatas primarias partes orationis; ut adeò, licet orationis scriptio ab Exordio inchoetur, in illius tamen excogitatione hoc sit postremum. Hæc difficultas qualiscunque magna parte erit expedita, si

si fiat aliqua argumentatio principalis, & ex aliqua hujus parte Exordium, ut superius docui. 5. Exordium non tantum sit initium orationis, sed ita instituat, ut cum sequentibus partibus sit connexum. Quare Propositio non tantum in eodem sit, sed ob constitutionem dictorum non possit hæc certa abesse, non possit alia sequi. Confirmatio non solum subsequatur, sed ab ipsa Exordii conformatione hæc ita trahatur, ut aliud quid aptè non possit jungi. Cic. L. 1. de Orat. n. 325. *Connexum ita sit principium consequenti orationi, ut non tanquam citaredi proœmium affixum aliquid, sed coharens cum toto corpore membrum videatur.* 6. Neque sit nimis breve, neque nimis longum. Quam ergo longum debet esse? Prudentiæ oratoris hoc relinquatur. Exordium est caput orationis, & in eam velut aditus. Habeat igitur cum reliquis partibus eam proportionem, qualem caput cum corpore, ostium cum domo. 7. Perspicuum sit, ut auditor videat, quod velit orator evadere, imò de ipsius proposito dubitare non possit: alioquin haud dubiè non attendet, & tædium initio conceptum etiam in reliquis obstabit.

IX. Quæ sunt vitia Exordii? Resp. Vitiosum est Exordium 1. Si sit *Vulgare*, quod potest, ferè nihil addendo vel demendo, in plures causas seu orationes accommodari. 2. *Commune*, quod nulla re mutata potest etiam

& vitia

in quæstione, huic, quæ instituitur, contrariâ adhiberi. 3. *Commutabile*, quod paucis mutatis contrariæ parti æquè convenit. 4. *Nimis longum aut breve*: quamvis præstet peccare in brevitate, quàm in prolixitate, quæ terret auditorem, si judicet, reliquas partes huic primæ fore proportionatas; alienat verò à dicente tanquam artis ignaro, si monstruosam difformitatem primæ partis à sequentibus observet. 5. *Separatum*, quod non petitur ex visceribus causæ, sed ita initio ponitur, ut reliquis partibus non cohæreat. 6. *Translatum*, quod aliud conficit, quàm Genus Causæ postulat, vel auditorem offendit, vel ad alium Affectum disponit, quàm qualem oratio debet habere præfixum. 7. *Irregularare*, quod est contra præcepta, h. e. quod auditorem nec facit benevolum, nec attentum, nec docilem; quod nec acutum, nec sententiis, nec verbis instructum, vel obscurum est. 8. *Obscurum*, ex quo scilicet toto non assequitur auditor, de qua re velit agere Orator, cum tamen hoc jam in Exordio debeat maximè patere. Impingunt in hoc vitium illi, qui nesciunt, quem in finem hoc procemium dirigatur; aut qui solliciti de oblectandis auribus, ejus obliviscuntur, quod maximè necessarium est; aut qui amant auditoribus divinandum relinquere, quid sint tractaturi; quo id assequuntur, ut in tota oratione non intelligantur. 9. *Affectatio nimia*

nimia verborum & sententiarum elegantium, quibus distrahitur auditor, ne ad rem attendat, & tædio afficitur in sequentibus, si minùs delicata afferantur. 10. *Nimis longè petitum.* Quidam pro ingressu orationis supponunt principia tam sublimia, aut tot subtiles cogitationes sibi mutuò innectunt, ac nescio quæ fundamenta ponunt, ut auditor statim desperet, vel eorum connexionem, & unius ex altero sequelam comprehendere, vel secutura, quæ credit præmissis fore similia, satis divinare. Propter hos & similes defectus vitandos multi præclari Oratores reservant sibi Exordium componendum usque ad finem, ut in eo, tanquam apertissima idea, jam initia quædam secutorum sine ambiguitate repræsentent, & viam sibi sternant ad facilem captum cæterorum. Ita de se fatetur Cic. L. 2. de Orat. n. 314. *Quod primò dicendum est, postremò soleo cogitare, quo utar Exordio; nam si primò id evincere volui, nullum nisi exile, nugatorium, aut vulgare occurrit.* Idem I. Rhet. ad Heren. paucis modò dicta de vitiis Exordii complectitur: *Vitiosum Exordium est, quod in plures causas potest accommodari, quod nimiùm apparatis verbis compositum est, quod nimis longum, quod non ex ipsa causa natum videatur.*